

Het vervallen huis van de islam

Ruud Koopmans

Het vervallen huis van de islam

Over de crisis van de islamitische wereld

2019 Prometheus Amsterdam

© 2019 Ruud Koopmans

Omslagontwerp Robbie Smits

Foto auteur Daniel Ausserhofer

Kaart Yde Bouma

Opmaak binnenwerk ZetSpiegel, Best

www.uitgeverijprometheus.nl

ISBN 978 90 446 3409 9

Inhoud

Woord vooraf 7

- 1 In de ban van het fundamentalisme 13**
  - Vergane glorie 13
  - 1979 20
  - Wat is fundamentalisme? 30
  - De reëel bestaande islam 41
  - Religieuze versus andere oorzaken 47
- 2 Waarom is de democratisering aan de islamitische wereld voorbijgegaan? 52**
  - Twee vakantieparadijzen 52
  - Vrijheid en democratie internationaal vergeleken 53
  - Een Arabisch of een islamitisch democratisch tekort? 59
  - Is it the economy, stupid? 60
  - De vloek van de olie 63
  - De erfenis van het koloniale verleden 67
  - De puzzelstukjes samengevoegd 75
- 3 De religieuze wortels van onvrijheid 78**
  - De erfgenamen van Brits-Indië 78
  - Discriminatie van religieuze minderheden 84
  - De islam als rechtsbron 90
  - Islamitische apartheid: de positie van vrouwen 95
  - Dodelijke liefde: vervolging van homoseksuelen 99
  - De sluier der onwetendheid 103

- 4 De islamitische godsdienstoorlogen 107**
Hoe een missverkiezing gruwelijk uit de hand liep 107
Een botsing der beschavingen? 113
De bloedige grenzen en het bloedende hart van de islam 119
Terreur in de naam van de islam 126
Absurde ontkenningargumenten 132
Samenzweringstheorieën 138
Oorzaken 142
- 5 De economische stagnatie van de islamitische wereld 149**
Religieuze oorzaken van economisch verval 149
Economische tijgers en islamitische achterblijvers 158
Democratie en economische groei 166
Het volk van één boek 169
De andere helft 177
- 6 De moeizame integratie van moslimmigranten 183**
De problemen van de islamitische wereld in het klein 183
De ene Libanees is de andere niet 185
Hekkensluiters van de integratie 190
Discriminatie of cultuur? 196
Geweld tegen joden, homoseksuelen en vrouwen 203
- 7 Kan de islam zich van het fundamentalisme bevrijden? 214**
Alles-of-nietsdenken 214
De religieuze wortels van de islamitische malaise: drie kernproblemen 216
Het misleidende discours van de islamofobie 223
Het Israëliësch-Palestijnse conflict 228
De ont-fundamentalisering van de islam 232

Noten 235

Literatuur 249

Namenregister 265

Zakenregister 273

Woord vooraf

Om met de deur in huis te vallen: dit boek is islamkritisch maar niet islamofob. Wie kritiek op een religie – of beter op de momenteel dominerende interpretatie ervan – niet van racisme kan onderscheiden, mag dit boek van mij gelijk terzijde leggen. Aan een discussie op dit intellectueel armoedige niveau heb ik geen behoefte. Hetzelfde geldt voor degenen die menen dat de desolate toestand waarin de islamitische wereld zich bevindt aan onveranderlijke eigenschappen van ‘de’ islam te wijten is. Net als bij andere religies het geval is, zijn er vele interpretaties mogelijk van de heilige Schriften van de islam. Een van die interpretaties is dat alles wat erin geschreven staat letterlijk dient te worden genomen en in de eenentwintigste eeuw nog net zo van toepassing is als bijna anderhalf millennium geleden. Die interpretatie noemen we fundamentalisme en zij is ook in andere religies dan de islam te vinden. Niet de islam, maar de fundamentalistische interpretatie ervan is de wortel van de crisis waarin de islamitische wereld de laatste vijftig jaar steeds dieper is verzonken. Wie meent dat de fundamentalistische interpretatie van de islam de enig mogelijke, ‘ware’ islam is, verkondigt in feite dezelfde boodschap als de fundamentalisten. Het publieke debat over de islam is tegenwoordig zo gepolariseerd dat ik met deze beide groepen wellicht een groot deel van mijn potentiële lezerspubliek uitsluit. Ik hoop echter dat er tussen de extremen genoeg moslims en niet-moslims over zijn die in de publieke discussie misschien niet zo luid van zich laten horen, maar die wel bereid zijn kritisch naar de religieuze oorzaken van de misstanden

in de islamitische wereld te kijken zonder gelijk een hele religie met wereldwijd zo'n anderhalf miljard aanhangers te diskwalificeren.

Er zijn meerdere redenen waarom ik de drang voelde dit boek te schrijven. De meest directe reden is mijn onderzoek als socioloog naar de oorzaken van de achterblijvende integratie van migrantengroepen die uit islamitische landen als Turkije, Marokko en Pakistan naar West-Europa geëmigreerd zijn. Hoewel veel integratieonderzoekers tegen beter weten in blijven beweren dat cultuur en religie voor het slagen van de integratie irrelevant zijn, kwam ik op basis van mijn en ander onderzoek – dat ik in hoofdstuk 6 van dit boek behandel – tot een andere conclusie. Veel van de hindernissen die een succesvolle integratie van moslimmigranten in de weg staan, hebben met religie te maken. Dat geldt bijvoorbeeld voor de conservatieve opvattingen over de rol van de vrouw, de daarmee gepaard gaande relatief grote gezinnen en lage arbeidsmarktparticipatie van vrouwen, en voor de hoge mate van sociale segregatie van moslims, die in vergelijking met andere migrantengroepen sterk op de eigen groep gericht zijn. Dat maakte me nieuwsgierig om te onderzoeken of religieuze factoren ook het gebrek aan democratie en welvaart en het teveel aan geweld in de islamitische wereld kunnen helpen verklaren. Dit zijn immers precies de redenen waarom zo veel moslims hun land van herkomst hebben verlaten.

Maar er zijn ook meer persoonlijke redenen waarom dit onderwerp mij fascineert, zoals mijn eigen ervaringen met religieus fundamentalisme van christelijke snit. Toen ik een jaar of zes was, werden mijn ouders lid van een charismatische pinkstergemeente. Zelf waren ze gelukkig niet zo streng in de leer, maar er liepen daar de nodige fanatici rond die de 'duivelse' televisie de deur uitdeden, het contact met andersdenkenden radicaal afbraken en die de wereld in een 'eindstrijd' tussen de aanhangers van het 'ware' christendom en de krachten van het boze verwickeld zagen. Deze eindstrijders koesterden een innige liefde voor de staat Israël omdat volgens de Openbaringen van Johannes uit het Nieuwe Testament de beslis-

sende slag tussen de legers van Jezus en die van het kwaad in Jeruzalem plaats zal vinden. Die gedachtewereld vertoont opvallende overeenkomsten met die van veel islamitische jihadististen, die evenzeer geloven dat het einde der tijden nabij is en dat de apotheose plaats zal vinden in 'Al Quds' – de Arabische naam voor Jeruzalem.

Mijn reizen in de afgelopen decennia voerden me naar vele islamitische landen, van Senegal tot Indonesië. Naar sommige van die landen, zoals Marokko, Egypte en Turkije (waar mijn vrouw vandaan komt), keerde ik in de loop der tijd meermaals terug. Ik denk dat iedereen die de landen van de islamitische wereld gedurende een langere periode heeft geobserveerd mijn indruk kan bevestigen: er is sinds de jaren zeventig van de vorige eeuw veel veranderd in de islamitische wereld en het meeste daarvan niet ten goede. In cultureel en religieus opzicht waren steden als Istanbul, Caïro en Karachi veertig jaar geleden vooruitstrevender, toleranter en kosmopolitischer. Natuurlijk gold dat vooral voor de relatief kleine stedelijke middenklasse. In de armere wijken en op het platteland overheerste een meer traditionele en religieuze levensstijl. Maar van het religieuze fanatisme en de intolerantie die veel islamitische landen tegenwoordig teisteren, was ook daar toentertijd weinig te merken.

Mijn wellicht sterkste drijfveer voor het schrijven van dit boek is de grote desinteresse voor – dan wel het simpelweg ontkennen van – de schrijnende onderdrukking van religieuze minderheden, geloofsafvalligen en atheïsten, vrouwen en homoseksuelen in de islamitische wereld. Een van de politieke gebeurtenissen die het meeste indruk op me hebben gemaakt, was de ontvangst van Nelson Mandela op het Amsterdamse Leidseplein op 16 juni 1990, enkele maanden na zijn vrijlating uit de gevangenis op het Zuid-Afrikaanse Robbeneiland. Samen met zo'n 20.000 anderen stond ik daar, met tranen in mijn ogen. Overal in Europa, en niet in de laatste plaats in Nederland, waren mensen in de jaren zeventig en tachtig in groten getale de straat opgegaan om tegen het apartheidsregime te demonstreren. Velen boycotten Zuid-Afrikaanse producten

zoals Outspan-sinaasappels en bedrijven als Shell die zaken met Zuid-Afrika deden. Aan internationale sportwedstrijden mochten Zuid-Afrikaanse teams niet meedoen en veel westerse universiteiten hadden hun banden met Zuid-Afrika verbroken. Uiteindelijk hielp die druk mee om het apartheidsregime op de knieën te dwingen.

In vergelijking daarmee blijft het oorverdovend stil als het gaat om solidariteit met de slachtoffers van de islamitische apartheid, die vrouwen in de meeste islamitische landen in naam van de sharia tot tweederangsburgers degradeert, minderjarige meisjes tot huwelijken dwingt, mannen toestaat meerdere vrouwen te huwen en per sms van hen te scheiden, vrouwen bij scheiding het zorgrecht over hun kinderen ontnemt en hen in sommige landen zelfs na verkrachting lyncht of tot gevangenisstraf veroordeelt omdat ze zich aan 'buitenechtelijke seks' hebben bezondigd. In tien islamitische landen staat op homoseksualiteit de doodstraf en alleen Iran heeft wat dat betreft al honderden malen de daad bij het woord gevoegd. Religieuze minderheden als christenen, jezidi's en atheïsten, maar ook islamitische minderheden als de ahmadiyya, worden in islamitische landen vervolgd, en beschuldigingen van blasfemie hebben velen van hen met de dood moeten bekopen. Terwijl westerse landen, onder andere door de immigratie van moslims, steeds cultureel diverser worden, verwordt de islamitische wereld door de religieuze zuivering van minderheden steeds meer tot een homogene culturele woestijn, waar nog maar één waarheid recht van bestaan heeft. Maar anders dan in de vorige eeuw bij het Zuid-Afrikaanse apartheidsregime, of ook bij de mensenrechtenschendingen in El Salvador, Chili of Vietnam, wordt het lijden in de islamitische wereld ontkend of genegeerd. Geen westerse universiteit is op het idee gekomen de contacten met Saudi-Arabië, Iran of Pakistan te verbreken. In Qatar gaan we in 2022 doodleuk het wereldkampioenschap voetbal spelen en talrijke topclubs laten zich door de Golfstaten sponsoren. En niemand gaat de straat op om tegen de onderdruk-

king van vrouwen, homoseksuelen en religieuze minderheden in de islamitische wereld te protesteren. Integendeel, wie dat expliciet benoemt, zelfs als het mensen betreft die zelf uit de islamitische wereld afkomstig zijn en heel goed weten waar ze het over hebben, loopt een grote kans om als islamofob of nestbevuiler aan de schandpaal genageld te worden. Als er één ding is dat ik met dit boek hoop te bereiken, dan is het dat het eraan bijdraagt om dit zwijgen te doorbreken.

Voor hun constructieve commentaar wil ik Ines Michalowski, Paul Scheffer, Odile Verhaar en Frank de Zwart hartelijk bedanken. Hoewel zij ieder slechts een klein deel van het manuscript onder ogen hebben gekregen, heb ik van hun scherpzinnige advies ook voor andere hoofdstukken zeer geprofiteerd. In het bijzonder voor het concluderende hoofdstuk heb ik veel aan de suggesties van de leden van mijn onderzoeksgroep aan het Berlijnse Wetenschapscentrum WZB gehad. Yu Fan dank ik voor het maken van afbeelding 1.5. Uitgeverij Prometheus ben ik dankbaar voor het in mij gestelde vertrouwen. In het bijzonder bedank ik mijn redacteur Marieke van Oostrom, die de tekst van menig germanisme en onduidelijke formulering ontdeed en een engelengeduld had als ik weer eens een deadline miste. De meeste dank ben ik mijn vrouw, Dilek Kurban, verschuldigd. Met haar heb ik vrijwel alles wat in dit boek aan bod komt uitvoerig besproken. Zij is mijn inspiratie en de norm waaraan ik mij meet.

Ik wil dit boek opdragen aan mijn moeder, Mart Porsinck. Met haar 83 jaar volgt ze de politieke ontwikkelingen nog steeds op de voet en we spreken vaak met elkaar over de onderwerpen waarover ik schrijf. Daarom ben ik zo blij dat ik eindelijk weer eens iets in het Nederlands heb geschreven zodat zij het kan lezen. Het religieuze fundamentalisme heeft mijn moeder allang achter zich gelaten, maar haar geloof is er niet minder om geworden. Dat wens ik de islamitische wereld ook toe.

Berlijn, 1 december 2018

In de ban van het fundamentalisme

Vergane glorie

Terwijl Europa na het uiteenvallen van het Romeinse Rijk stagneerde, maakte de islamitische wereld een ongekende bloei door. In weinig meer dan een eeuw na de dood van de Profeet Mohammed in het jaar 632 n.Chr. veroverden de moslimlegers van het kalifaat der Omajjaden een gebied dat reikte van het Iberisch Schiereiland in het westen tot Pakistan in het oosten. In 1492 viel weliswaar met Granada het laatste islamitische bolwerk in Spanje, maar inmiddels waren de Turkse Ottomanen de heersende macht binnen de islamitische wereld geworden. In 1453 hadden zij Constantinopel, de hoofdstad van het Byzantijnse Rijk en na Rome de belangrijkste stad van het christendom, veroverd. In de eeuwen daarna lijfden ze grote delen van de Balkan en het gebied rond de Zwarte Zee in, en belegerden ze tot twee keer toe (in 1529 en 1683) Wenen.

Niet alleen militair maar ook economisch en wetenschappelijk liep de moslimwereld in de eerste eeuwen van zijn bestaan geenszins achter op het Westen. Integendeel, het waren islamitische geleerden in steden als Córdoba, Alexandrië en Bagdad die een groot deel van het kenniserfgoed van de Griekse en Romeinse Oudheid voor het nageslacht bewaarden en die belangrijke grondslagen legden voor onder andere de moderne medische wetenschap en wis-kunde. Bij gebrek aan economische statistieken geldt de mate van urbanisatie als de beste graadmeter voor economische ontwikkeling gedurende de Middeleeuwen. Verstedelijking is alleen mogelijk als er op het platteland een economisch overschot wordt gepro-

duceerd, waarmee stedelijke bevolkingen en centrale politieke en militaire instituties gevoed en gefinancierd kunnen worden. Bovendien zijn steden een graadmeter voor de mate waarin handel gedreven werd.¹ Naar die maatstaf was de islamitische wereld rond het jaar 800 het christelijke Europa ver vooruit. Bagdad, de hoofdstad van het Abbasidische kalifaat, was veruit de grootste stad van Europa, Noord-Afrika en het Midden-Oosten. Van de acht grootste steden in dit gebied lagen er zeven in de islamitische invloedssfeer – alleen Constantinopel kon in grootte met de islamitische urbane centra wedijveren. Daarna wijst alles op een gestage economische neergang van de islamitische wereld: terwijl in het jaar 800 twaalf van de twintig grootste steden islamitisch waren, gold dat in 1300 nog maar voor acht en in 1800 nog maar voor drie van de twintig grootste steden (Caïro, Tunis en Istanbul).² Het economische zwaartepunt had zich eerst naar Italië en daarna naar Noordwest-Europa verplaatst.

Met de industriële revolutie nam West-Europa nog verder afstand van het Ottomaanse Rijk, dat in de loop van de negentiende eeuw steeds verder ineenschrompelde en na de verloren Eerste Wereldoorlog geheel uit elkaar viel. Grote delen van de islamitische wereld stonden nu onder westers koloniaal bestuur. De Fransen beheersten Noord- en West-Afrika, Syrië en Libanon; de Britten onder andere Egypte, Irak, Palestina, Jemen, Maleisië en het huidige Pakistan en Bangladesh; en Nederland het islamitische land met de grootste bevolking, Indonesië. Van het reusachtige Ottomaanse Rijk bleef alleen het huidige Turkije over.

Hoe kon een beschaving die in de eerste honderden jaren van haar bestaan zo vooropliep, zo diep terugvallen? De aanvankelijke bloei van de islamitische wereld en haar toenmalige voorsprong op het Westen worden vaak aangevoerd als argument waarom de oorzaken van de latere malaise van de islamitische wereld niet van religieuze aard kunnen zijn. Dan zou het immers vanaf het begin mis hebben moeten gaan met de islamitische wereld. Dat lijkt op het

eerste gezicht overtuigend maar ziet over het hoofd dat ideologieën en maatschappelijke instituties die in een bepaalde wereldhistorische context efficiënt en misschien zelfs vooruitstrevend waren, dat alleen kunnen blijven als ze ook het vermogen hebben zich aan te passen aan veranderende omstandigheden. Neem het voorbeeld van het communistische maatschappijsysteem van de Sovjet-Unie. Onder leiding van Lenin en Stalin leek de Sovjet-Unie decennialang een succesmodel, dat hogere groeicijfers kende dan de westerse kapitalistische economieën, nazi-Duitsland op de knieën dwong en Oost-Europa in haar invloedssfeer bracht. Na de Tweede Wereldoorlog stak het land een tijd lang het Westen ook technologisch naar de kroon en stuurde succesvol als eerste een kunstmaan (de Spoetnik) en een mens (Joeri Gagarin) de ruimte in. Maar ondanks dat aanvankelijke succes was de centraal gestuurde planeconomie tegelijkertijd de oorzaak van de latere neergang van de communistische economieën. De planeconomie was in staat op korte termijn de industrialisering van de Sovjet-Unie sneller aan te zwen- gelen dan onder een kapitalistische markteconomie mogelijk was geweest, maar het starre, hiërarchische systeem was later niet in staat adequaat te reageren op veranderende omstandigheden in de wereldeconomie.

Economen spreken in dit verband van het verschil tussen ‘statische efficiëntie’ – een organisatie- of maatschappijmodel dat werkt in de context van een bepaalde plaats en tijd – en ‘dynamische efficiëntie’ – een model dat zich succesvol aan veranderende omstandigheden aan kan passen.³ Dynamisch efficiënte systemen bieden niet altijd de meest efficiënte oplossing op elk willekeurig tijdstip – het nemen van beslissingen kost bijvoorbeeld meer tijd in een democratie dan in een dictatuur – maar op den duur zijn ze statisch efficiënte systemen de baas. Op langere termijn zijn individuele creativiteit, concurrentie en keuzevrijheid van groot belang voor technologische innovatie, en in afwezigheid daarvan stagneerden de aanvankelijk zo succesvol lijkende communistische economieën.

Zo bleven de Trabant en de Lada in de jaren vijftig stilstaan terwijl de rest van de wereld – niet alleen in de auto-industrie – verder evolueerde. Met de overgang van een industriële naar een dienstverlenende economie wisten de communistische planners nog minder raad – Michail Gorbatsjov probeerde het met zijn glasnost en perestrojka nog, maar toen was het al te laat.

De hedendaagse islam is de Trabant, of, eerbiediger geformuleerd, de Spoetnik onder de wereldreligies: een goed en succesvol idee ten tijde van haar lancering, maar inmiddels door gebrek aan aanpassingsvermogen hopeloos achteropgeraakt. In zijn begintijd bracht de islam een aantal voordelen met zich mee, die hem in positieve zin van het toenmalige christelijke Westen onderscheidden. Onderworpen volkeren konden door bekering tot de islam gelijkberechtigde burgers worden en christenen en joden hadden weliswaar een tweederangsstatus, maar toch belangrijke rechten en vrijheden waarvan moslims en joden in de christelijke wereld alleen maar konden dromen. Denk bijvoorbeeld aan het contrast tussen het voor toenmalige begrippen religieus tolerante islamitische Al-Andalus en de eropvolgende Spaanse Inquisitie, die alle joden en moslims, inclusief degenen die zich tot het christendom bekeerd hadden, slechts de keuze liet tussen gedwongen emigratie en de brandstapel. Tegenwoordig zijn we eraan gewend dat mensen van het Midden-Oosten naar Europa vluchten, maar tot in de zeventiende eeuw ging de vluchtelingenstroom de andere kant op: joden en christelijke groepen die in Europa als kettters beschouwd werden zochten een veilig heenkomen in het Ottomaanse Rijk.⁴ Alle referenties naar de zogenaamde ‘joods-christelijke beschaving’ ten spijt, is het een recente verworvenheid dat joden het in het Westen beter hebben dan in de islamitische wereld.

Binnen de islamitische wereld fungeerde de Arabische taal als lingua franca en als smeermiddel voor handel over lange afstanden. De sharia, die we nu als archaisch beschouwen, bood in de begintijd van de islam een mate van rechtszekerheid en berekenbaarheid van

maatschappelijke transacties, die in de Arabische wereld van voor de islam en ook in grote delen van de toenmalige christelijke wereld ver te zoeken waren. Zelfs voor vrouwen was de sharia toentertijd vaak beter dan de alternatieven waarmee men bekend was. Door de islamitische regelgeving hadden vrouwen in grote delen van de islamitische wereld voor het eerst überhaupt recht op een erfdeel – wat ook in het Europa van die tijd in het geheel niet vanzelfsprekend was – en werd polygamie tenminste aan bepaalde voorwaarden en restricties onderworpen. Bovendien gold de sharia niet alleen voor eenvoudige gelovigen maar stelde ook grenzen aan de corruptie en willekeur van politieke heersers. Dat velen de islam in die dagen omarmden is daarom helemaal niet verbazingwekkend. Om diezelfde redenen verkiezen ook heden ten dage nog mensen – mannen én vrouwen – in landen als Somalië en Afghanistan de sharia boven de alternatieven waarmee ze bekend zijn: wetteloos plunderende krijgsheren of zelfverrijkende dictators.

Verlies van oude glorie en de vernedering van verloren oorlogen, vreemde bezetting en economische afhankelijkheid kunnen tot kritische zelfreflectie en hervormingen leiden. Dat deden ze na het uiteenvallen van het Ottomaanse Rijk ook in de islamitische wereld, tenminste onder de geschoolde elites. Mustafa Kemal Atatürks radicale afrekening met alles wat met het islamitische verleden van Turkije te maken had – het kalifaat, de sharia, het Arabische schrift, de islamitische jaartelling enzovoort – is daarvan het bekendste voorbeeld. Terwijl Atatürk het bij een hoofddoekverbod op scholen en voor ambtenaren liet, ging sjah Reza Pahlavi van Perzië (de vader van Mohammad Reza, de laatste sjah) een stap verder en verbood de hoofddoek in 1936 helemaal. Zowel Atatürk als Reza Pahlavi verboden mannen traditionele hoofddeksels te dragen en lieten alleen nog westerse hoeden toe. Op de ongeletterde meerderheid van de bevolking had deze van bovenaf opgelegde verwesterlijking maar beperkte invloed. Bij velen wekte ze juist weerstand, ook omdat Atatürk, de sjah en de nieuwe heersers van Irak, Syrië en

Egypte (die respectievelijk in 1932, 1946 en 1954 alweer onafhankelijk werden) weliswaar veel van het Westen overnamen, maar niet de mensenrechten en de democratie. Protesten in verschillende steden tegen de 'hoedenwet' van 1925 liet Atatürk bijvoorbeeld ten koste van tientallen doden bloedig onderdrukken. Een islamitische rechtsgeleerde werd wegens een pamflet met de titel 'De imitatie van het Westen en de hoed' tot de dood door ophanging veroordeeld.⁵ Daar wreekte zich het feit dat de crisis van de islamitische wereld samenviel met een crisis van de democratie in het Westen, waar lange tijd niet de democratieën, maar de totalitaire regimes van Mussolini, Hitler en Stalin de meest succesvolle rolmodellen leken te zijn. Later, gedurende de Koude Oorlog, konden autoritaire heersers bovendien op buitenlandse economische en militaire steun rekenen door zich ofwel aan de kant van de Verenigde Staten of aan die van de Sovjet-Unie te scharen.

Deze geopolitieke context alleen kan echter niet verklaren waarom de islamitische wereld tot dusverre niet is gelukt wat grote delen van de rest van de niet-westerse wereld in de afgelopen vijftig jaar wel lukte. De islamitische wereld stond immers niet alleen in haar economische en politieke afhankelijkheid en in de noodzaak aansluiting te vinden bij een westers gedomineerde moderniteit. Ook Latijns-Amerika en niet-islamitisch Afrika en Azië hadden te lijden onder de rivaliteit tussen de twee supermachten ten tijde van de Koude Oorlog – denk maar aan Korea, Vietnam of Chili. Vijftig jaar geleden waren democratieën in de wereld veruit in de minderheid, tegenwoordig is een duidelijke meerderheid van de niet-islamitische landen democratisch. Zuid- en Oost-Europa, de meeste landen van Centraal- en Zuid-Amerika, Zuid-Afrika en Oost-Aziatische landen als Taiwan en Zuid-Korea hebben de overgang naar democratie met succes volbracht. In dezelfde periode is het aantal democratieën in de islamitische wereld, dat toch al ongunstig afstak bij de rest van de wereld, alleen maar verder afgenomen (zie hoofdstuk 2 van dit boek). Vijftig jaar geleden was het met de rechten van

religieuze minderheden, vrouwen en homoseksuelen in grote delen van de wereld slecht gesteld. Tegenwoordig genieten moslims, op enkele uitzonderingen als China en Myanmar na, meer religieuze vrijheid in niet-islamitische landen dan in de islamitische wereld zelf, vooral als ze niet tot de lokale meerderheidsvorm van de islam behoren. Om maar te zwijgen over de rechten van niet-islamitische religieuze minderheden of ongelovigen. Wat vrouwen- en homorechten betreft, is er overal nog een wereld te winnen, maar toch is in de meeste landen grote vooruitgang geboekt, terwijl de situatie in de islamitische wereld stagneerde of zelfs is verslechterd (hoofdstuk 3).

Een halve eeuw geleden werd de islamitische wereld niet noemenswaardig sterker geplaagd door burgeroorlogen en politiek geweld dan de rest van de wereld; tegenwoordig zijn er nauwelijks nog burgeroorlogen in de wereld waarbij geen moslims betrokken zijn en heeft het wereldwijde aantal doden door terroristische aanslagen door de opkomst van jihadistische groepen als Al-Qaeda, Islamitische Staat (IS) en Boko Haram een historisch hoogtepunt bereikt (hoofdstuk 4). Economisch vielen een deel van de islamitische wereld weliswaar rijke olie-inkomsten in de schoot, maar desondanks is de relatieve welvaart van de islamitische wereld in vergelijking met andere delen van de wereld in de afgelopen vijftig jaar dramatisch gedaald (hoofdstuk 5). Door de migratie van miljoenen moslims, die elders een beter heenkomen hebben gezocht, doen zich de problemen van de islamitische wereld ook in de immigratielanden van het Westen voelen. Het geweld tegen andersgelovigen en islamcritici, de haat tegen joden en homoseksuelen, en de onderdrukking van vrouwen in de islamitische wereld eisen ook in de immigratielanden slachtoffers, al is het gelukkig op veel geringere schaal dan in de islamitische wereld zelf. Migranten uit islamitische landen doen het bovendien op vrijwel alle fronten van integratie slechter dan andere migranten, en de oorzaken zijn grotendeels dezelfde als die, die aan de dramatische situatie in de islamitische landen van herkomst ten grondslag liggen (hoofdstuk 6).